

Yttrande över Statskontorets rapport En form för kollektivt beslutsfattande – en kartläggning och prövning av nämndmyndigheter (2024:11)

Er beteckning: Fi2024/01367

Länsstyrelsen i Blekingen (Länsstyrelsen) yttrar sig över Statskontorets rapport *En form för kollektivt beslutsfattande kartläggning och prövning av nämndmyndigheter*. Fokus i yttrandet ligger på förslaget att förändra lokala värderingsnämnder till särskilda beslutsorgan hos ett mindre antal länsstyrelser.

Sammanfattning

Statskontoret har i sin rapport gjort en översyn av nämndmyndigheter och möjligheterna att minska antalet sådana för att säkerställa en sammanhållen, effektiv och mindre fragmenterad statlig förvaltning. Statskontoret föreslår att de lokala värderingsnämnderna omvandlas till särskilda beslutsorgan i de civilområdesansvariga länsstyrelserna.

Länsstyrelsen *avstyrker* utredningens förslag att omvandla de lokala värderingsnämnderna till beslutsorgan i de civilområdesansvariga länsstyrelserna.

Beslutsorgan

I rapportens avsnitt 4.3.2 föreslås lokala värderingsnämnder bli särskilda beslutsorgan vid länsstyrelsen

I rapporten bedömer Statskontoret att de lokala värderingsnämnderna inte behöver någon organisatorisk gräns gentemot länsstyrelserna. De behöver däremot vara skilda från Försvarmakten, Fortifikationsverket och Försvarets materielverk som fattar beslut om förfogande.

Det är viktigt att förtydliga att länsstyrelsen fattar beslut om förfogande. Länsstyrelserna fattar beslut om förfogande av transportmedel, fastigheter och radioanläggningar inom det län där transportmedlet, fastigheten eller anläggningen finns.¹ Regeringen kan därutöver särskilt bestämma att länsstyrelsen får besluta om förfogande avseende ytterligare egendom och tjänster.²

Vidare anser Statskontoret att värderingsnämnderna inte behöver vara helt fristående, bland annat för att besluten går att överklaga till Riksvärderingsnämnden.

När en lokal värderingsnämnd överprövar annans myndighets ersättningsbeslut enligt taxa, kan nämndens beslut inte överklagas.³

Bedömningen att de lokala värderingsnämnderna inte lämpar sig som nämndmyndigheter utifrån kriterierna har dock skett utifrån en tolkning av uppdraget som måste ifrågasättas. De lokala värderingsnämnderna uppfyller de kriterier som Statskontoret menar ska vara skäl för att ett beslutsorgan ska vara en nämndmyndighet. Verksamheten i nämnden kräver kollektivt beslutsfattande. Utifrån hur Statskontoret resonerar kring att det behövs en stark organisatorisk gräns gentemot bland annat Försvarmakten med anledning av att Försvarmakten fattar beslut om förfogande borde nämnden dessutom behöva en stark organisatorisk gräns gentemot länsstyrelsen. Därtill kommer att de lokala värderingsnämnderna har ett avgränsat uppdrag och en begränsad verksamhet i form av handläggning av ärenden om ersättning enligt förfogandelagen. Mot bakgrund av det bristfälliga

¹ 2 § 2 Förfogandeförordning (1978:558)

² 2 § 4 Förfogandeförordning (1978:558)

³ 39 § förfogandelag (1978:262)

underlag och de felaktigheter som Statskontoret utgått från i rapporten går det inte att dra slutsatsen att de lokala värderingsnämnderna kan eller bör omvandlas till särskilda beslutsorgan.

Behov av ytterligare utredning och analys

Det finns ett behov av att se över de lokala värderingsnämnderna och att nuvarande form kan effektiviseras genom en annan organisationsform. Det saknas en analys kring de lokala värderingsnämndernas faktiska uppdrag, förhållande till länsstyrelsen och konsekvenserna av att organisera de lokala värderingsnämnderna på det sätt som rapporten föreslår, både till form och antal. Det saknas ett helhetsperspektiv i rapporten på de lokala värderingsnämndernas syfte och roll vid höjd beredskap och vad konsekvenserna av detta skulle innebära i förhållande till exempelvis förfogandelagstiftningen och enskildas rätt till skälig handläggningstid.

Under avsnitt 5.3.2 anges att när en nämndmyndighet görs om till beslutsorgan är de verksamhetsmässiga förändringarna små. Detta gäller enligt rapporten den lokala värderingsnämnden. Vidare anges att verksamheten kan fortsätta i stort sett orörd men i en ny organisationsform och med nya regelverk på plats.

I rapporten framgår inte hur det är tänkt att de särskilda beslutsorganen ska fungera praktiskt. De särskilda beslutsorgan som idag finns vid vissa länsstyrelser, exempelvis Miljöprövningsdelegationen, består av personer med en anställning hos länsstyrelserna. Ledamöterna vid de lokala värderingsnämnderna bör dock inte vara anställda vid länsstyrelserna. Detta på grund av att det bör finnas en klar gräns mellan ledamöterna och länsstyrelserna eftersom länsstyrelserna fattar beslut om förfogande. En ledamot i en lokal värderingsnämnd ska ha erfarenhet i ersättnings- och värderingsfrågor vilket är kompetenser som inte nödvändigtvis finns hos länsstyrelserna. Vidare så saknar rapporten en analys avseende arbetsrättsliga konsekvenser samt ekonomiska följder i händelse av att lokala värderingsnämnder blir särskilda beslutsorgan.

Centralisering av civilområdesansvariga länsstyrelser

Det framgår heller inte i rapporten huruvida beslutsorganens centralisering till de civilområdesansvariga länsstyrelserna innebär

att beslutsorganen endast organisatoriskt kommer tillhöra respektive länsstyrelse eller om de dessutom kommer att vara geografiskt placerade vid dessa.

Det som talar emot denna typ av centralisering är att de lokala värderingsnämnderna kan behöva genomföra syn och besiktning av egendom som är föremål för tvist om värdering. Det kan även vara aktuellt med muntlig förhandling. Till muntlig förhandling och syn ska vidare enskild sakägare och statens ombud kallas.⁴ Det bör noteras att en stor del av de fordon, fastigheter, fartyg och flygplan som behöver tas i anspråk har omfattats av uttagning under fredstid. Vid beredskapslarm ska ägarna till egendomen snarast överlämna den till respektive förfogandemyndighet. Antalet ärenden om ekonomisk ersättning kommer troligtvis bli omfattande under en kortare tidsperiod och därefter minska i omfattning. Det behöver finnas resurser för att på bred front hantera ersättningsanspråken. Försvarsmakten avser exempelvis att ta i anspråk fordonsslag med äganderätt. Någon taxa finns inte för dessa idag och en taxa kan vara svår att fastställa för framför allt tunga fordon. På grund av detta kommer huvuddelen av ersättningsanspråken komma in till de lokala värderingsnämnderna. Dagens decentraliserade system, där varje länsstyrelse ska besluta om antal lokala värderingsnämnder och utse ledamöter till dessa, gör att handläggningstiderna troligtvis kan hållas korta och syn och muntliga förhandlingar genomföras på ett effektivare sätt. Beslutsorganen behöver således vara geografiskt placerade i hela landet för att dessa aspekter inte ska gå förlorade.

Ur ett beredskapsperspektiv där samhället bygger upp ett robust och motståndskraftigt totalförsvaret, kan det finnas en fördel med att ha de lokala värderingsnämnderna utspridda över landet. Vid höjd beredskap är det sannolikt att det kommer finnas störningar både vad gäller den fysiska och den digitala infrastrukturen i landet. De lokala värderingsnämnderna kommer vidare, som tidigare framgått, ha behov av att träffas fysiskt, för att genomföra bland annat muntlig förhandling och syn. De lokala värderingsnämnderna behöver även av detta skäl vara geografiskt spridda över landet.

På grund av det rådande säkerhetspolitiska läget och med hänsyn till pågående återuppbyggnad av totalförsvaret bör frågan om de lokala värderingsnämnders form och placering analyseras utifrån totalförsvarsperspektivet. Idag pågår översyn av flertalet lagstiftningar som är tillämpliga under höjd beredskap. Rapporten

⁴ 23 § Förfogandeförordning (1978:558)

saknar en redogörelse för de lokala värderingsnämndernas funktion vid höjd beredskap och inom totalförsvarsystemet som helhet. Någon analys utifrån totalförsvarsperspektivet eller förfogandelagstiftningen har inte heller gjorts. Vid en bedömning av om de lokala värderingsnämnderna ska centreras till de civilområdesansvariga länsstyrelserna är detta av vikt. Förfogandelagstiftningen är i behov av en översyn i sin helhet. Det finns flera tillämpningssvårigheter och oklarheter i regelverket. I likhet med annan lagstiftning som rör Sveriges totalförsvår bör emellertid eventuella ändringar av förfogandelagstiftningen utredas och analyseras ur ett totalförsvarsperspektiv och med beaktande av regelverkets roll och betydelse i höjd beredskap. Det är därmed inte lämpligt att frågan om en centralisering av de lokala värderingsnämnderna hanteras inom ramen för ett uppdrag att effektivisera statsförvaltningen.

Risk för minskad effektivitet i totalförsvarsplaneringen

Det finns således en omfattande risk att en centralisering av de lokala värderingsnämnderna påverkar robustheten i totalförsvarsplaneringen. För att en lokal värderingsnämnd ska fungera under höjd beredskap, oavsett påverkan på samhället, behöver närhetsprincipen appliceras. Med detta menas att ledamöter i lokala värderingsnämnder ska kunna ses fysiskt och leda nämnden. Detta skulle inte fungera om ledamöter skulle behöva transportera sig mellan län. Att beslut och värdering under höjd beredskap sker skyndsamt och är av stor vikt för totalförsvaret.

De som medverkat i beslutet

Beslut om detta yttrande har fattats av Landshövding Ulrica Messing med beredskapshandläggare Krister Hellström, som föredragande. I ärendets slutliga handläggning har även chefsjurist Margaretha Lewenhagen medverkat.